

Det tredje og afsluttende afsnit behandler Norges økonomiske nedgang i senmiddelalderen med Schreiners problemstilling som centrum. Schreiners indlæg følges op af hans diskussion med Andreas Holmsen og Sverre Steen om tolkningen af tilbagegangen. Endelig aftrykkes – hvad der er værdifuldt – diskussionsindlæggene fra den nordiske historikerkongres i Bergen 1964 om ødegårdsproblemet i senmiddelalderen; den norske debat får således skandinaviske perspektiver.

Den praktiske nytte af afhandling-samlinger som denne er hævet over enhver tvivl; det kan kun skrives udgiverne til fortjeneste, at de har taget initiativet (som nok burde følges op). Men der er tale om langt mere end en retrospektiv antologi; udvalget og tilrettelæggelsen af materialet er foretaget med en meget klar fornemmelse for det pædagogiske og metodisk-didaktiske sigte. Ingen vil heller kunne rette alvorlige indvendinger mod udvalget af emner og forfattere. Man kunde om emnevalget blot notere, at diskussionen om unionskongedømmets forhold til stænderne i de første årtier af 1500-tallet kunde have været endnu mere fremtrædende; måske dette forbeholdes et senere (og uhyre ønskværdigt) bind omkring Norgesartiklen 1536?

E. LADEWIG PETERSEN

Hystoria Tartarorum C. de Bridia Monachi. Edidit et annotationibus instruxit
ALF ÖNNERFORS. *Kleine Texte für Vorlesungen und Übungen*, 186. Berlin, Walter de Gruyter & Co., 1967. x + 44 s., 1 kort. 9,80 DM.

Da det stærkt opreklamerede værk »The Vinland Map and the Tartar Relation« var udkommet i 1965 fik selve kortet og dets inskriptioner en indgående behandling i dette tidsskrift af Finn Gad. Han påviste at kortet ikke tydede på et mere indgående kendskab til de nordatlantiske »øer« end hvad der kunne hentes i norrøne kilder, og at når udgiverne herimod påstod at det vidnede om stadig kontakt mellem Grønland og Vinland, var det udtryk for mangelfuld indsigt i norrøn litteratur og forskningen i samme, hvilket lod sig dokumentere med adskillige eksempler.

En ligeså svag filologisk fundering for udgivelsen af »The Tartar Relation« er påpeget af den svensk-fødte professor i middelalder-latin ved Freie Universität, Alf Önnersfors, og har bevirket at han nu har udsendt en rensat tekst med noter og i et format der gør den velegnet til undervisningsbrug. Desværre har omstændighederne ikke tilladt ham at ledsage teksten med en oversættelse i lighed med hans fortræffelige udgave af Tacitus' *Germania* (Stockholm 1961). *Hystoria Tartarorum* kan anbefales for sin bevidste litterære form, for sine underholdende, ofte særdeles vidtløftige oplysninger og for de kildekritiske problemer den rejser. Især er det evident at titlen i den amerikanske udgave er vildledende. Dette er ikke en førstehånds-relation om tre franciskaneres legation til Tartarerne i 1245-47, men i bedste fald en andenhåndsskildring af Tartarveldets opkomst og udbredelse.

I sin værdifulde gennemgang af »Vinlandskortet« skriver den engelske kartograf R. A. Skelton (*The Vinland Map*, s. 179): »By its delineation of Greenland . . . the map makes its strongest claim on our curiosity; and it is this feature,

perhaps even more than the delineation of Vinland, which most clearly seems to lift the map out of its period and might suggest – were the converging evidence to the contrary less strong – the work of a counterfeiter». Denne bevisførelse er af følgende karakter: Da kortet selv er tegnet på pergament og beskrevet med en vanskelig daterbar prentet skrift, beror dateringen og dermed dets autenticitet på sammenhængen med Tartar-teksten, der kan henføres til Central-europa ca. 1450 ifølge papir og skrift. Denne sammenhæng etableres af et senere fundet fragment af Vincent af Beauvais' *Speculum Historiale*, skrevet med en hånd og på et papir der ligner Tartar-relationen, således at når *Speculum* teksten lægges mellem Tartar-skriftet og Vinlandskortet passer ormehullerne i de tre afdelinger til hinanden. Dette er påvist af den samme antikvar-boghandler som oprindeligt skaffede kortet til veje, og han har aldrig villet opgive fundstedet, fordi det kunne skade ham i fremtidige forretninger.

Det forekommer mig at det at udgiverne på så svagt et grundlag har lanceret deres fund så markskrigrisk, er det mest fældende eksempel på deres svigtende forståelse for videnskabens krav.

INGE SKOVGAARD-PETERSEN

NYERE TID

LEIF GRANE: Protest og konsekvens. Faser i Martin Luthers Tænkning indtil 1525. København, Gyldendal, 1968. 226 s. 47 kr.

Professor Granes bog kommer som et markant post scriptum til strømmen af jubilæumslitteratur i anledning af 450-årsdagen for teseopslaget (hvis et sådant da fandt sted!) i 1517. Hensigten med bogen er »at fremlægge en almen introduktion til Luthers tankeverden«, og det vil for Grane sige, at det gælder om at »præsentere Luthers tænkning«, derimod ikke om at tegne et billede af Luthers liv. Grane tager i bogens indledning afstand fra den psykologisk-biografiske metode, som efter hans mening står i fare for at fortabe sig i uvæsentlige ting. På den anden side har Grane ikke villet systematisere Luthers tænkning, dvs. fremstille den tematisk, men han har valgt at gøre rede for *faser* i Luthers tænkning indtil 1525, idet han er af den opfattelse, at med »De servo arbitrio« havde Luther fået sagt det væsentligste af, hvad han havde på hjerte. Det har været målet at vise, »at Luthers tænkning er præget af en sjælden sluttethed«.

Inden jeg går over til en nærmere omtale af bogens enkelte kapitler, vil nogle formelle bemærkninger være på deres plads. Grane er en meget dygtig og levende skribent, men det forekommer mig, at han i denne bog ikke er på sit højeste. Sproget er undertiden direkte dårligt (»Luther så i Müntzer en konsekvent videreførelse af Karlstadts ideer« – s. 173), og metaforerne er ofte underlige (betegnelserne »Bibelen«, »Augustin« og »Luther« sammenlignes med byggeklodser og gær! – s. 47). Store dele af bogen er præget af den pseudo-kierkegaardiske jargon, som trives i visse kredse (et eksempel blandt mange: Luther indså, »at hans virkelighed var den *ikke* at være i sandheden. Det svar, han hørte, sagde ham, at alle forsøg på at realisere sig selv ender i intetheden« – s. 44) – men pludselig kan Grane – noget inkonsekvent – også vrænge ad den (»det,